

Gyöngyszemek

A magyar irodalom gyöngyszemei és A világirodalom gyöngyszemei a Móra Kiadó Kosmosz Könyvek „részlegének” immár három évtizede a legnépszerűbb és legfontosabb sorozata. Kormos István szerkesztette 1955 és 1977 között. Halála után kicsit lelassult a sorozat kötetének megjelenése. Az elmúlt évben friss lendülettel, megújult külsővel és szerkesztési elvekkel számos figyelemre méltó kötetet jelentkezett a két sorozat. (Feltehetően az új főszerkesztőnek, Sik Csabának köszönhetően.) Ezek közül háromra hívjuk fel külön is olvasóink figyelmét. Járom és csillag — A bolond gránátalma — Járok-kelek, megállók.

Mielőtt részletesen ismertetnénk az új „gyöngyszemeket”, emlékeztünk néhány jelesebb kötetre. A két sorozatba néhány kivételtől eltekintve, egyéni vagy nemzeti, illetve tematikus költői válogatások jelennek meg. A világirodalmi gyöngyszemek közül a legjelentősebbek a nemzeti antológiák (például a cseh, finn és osztrák). Emlékeztetek a Traki- és Eluard-válogatások, A magyar gyöngyszemek sorában egyedülálló a Somlyó György által készített Füst Milán összes verseinél bővebb válogatás. A válogatásokat a legjobb szakemberek, költők fordították és válogatták. Egy időben a példányszám is kivételes volt (Áprily-válogatás 1976-ban 19 800 példány), mostanra a 8 ezres példányszám a legmagasabb.

A Járom és csillag latin-amerikai. A bolond gránátalma újjörög költők antológiája az eddigi szerkesztési elveket követi — megnövekedett terjedelemben, mely egyértelműen a kiadót dicséri. A két kötetet legjava magatartásban és hangütésben mélyen rokon, az idegen hatások ellenére is tiszta hangú maradt.

A latin-amerikai antológia azonban nem elégitette ki a várakozás izgalmát, ami nem jelenti azt, hogy nem izgalmas így is. A sorozatban példa nélküli mammutválogatás, mely a jegyzetekkel együtt közel hétszáz oldal (139 költő 570 oldal vers), méltón reprezentálja a kontinens költését. Hatalmas munkát végzett a válogató Benyhe János, aki kiváló előszót is írt a kötethez. Hiányérzetet kelt azonban, hogy nincsenek tartópillérei a válogatásnak, minőségileg igen vegyes — e szempontból nem tájékoztat sem az előző, sem a jegyzetek. Ruben Dario 20 oldalt kapott, utána Nicolás Guillén 17-et, míg Pablo Neruda 16-ot; hogy Octavio Paz 9 oldalát vagy Jorge Luis Borges ne-

vetségesen alacsony 4 lapját ne is említjük. Sok számunkra érdektelen költő szerepel 1—2 verssel — Miguel Angel Asturias viszont hiányzik Velence-szonettjeivel. Tájékozódásul mindenképpen szükséges ez a válogatás, mint párja, az elbeszélőket felvonultató. A folyó harmadik partja című válogatás az Olcsó Könyvtárban.

Egészen kiváló viszont A bolond gránátalma című újjörög versválogatás, készítője Papp Árpád, a kiváló műfordító és költő magabiztos kézzel vágta munkáit. A közel 500 oldalas antológia 74 költő verseit tartalmazza, e terjedelem felét viszont csupán egy turanyi költő (Szolomosz, Palamasz, Kavafisz, Szikeliános, Kazantzakis, Varnalisz, Szeferisz, Ritszosz, Eliász, Vrettakosz, Livaditisz) művei foglalják. Az eligazodásban segít az előző hiányában is biztos tájékozódási pont, ki milyen terjedelemben szerepel a kötetben — a jegyzetekből viszont kis türelemmel összeolvashatjuk az újjörög költészet történetét, és a kiemelt költők jelentősége felől sem marad kétségünk. Erdemes ezzel a költészetrel közelebbről megismerkedni — méltó rá, s ehhez alkalmas Papp Árpád antológiája.

A Járok-kelek, megállók címmel, Szép Ernő válogatott művei alcímmel megjelent kötet már minden szempontból az új szerkesztési elveket tükrözi. Sok feltűnő találatunk a válogatással kapcsolatban: az első, hogy hat évvel követi csak az előző, Zelk-féle kötetet; az a Tandori Dezső szerkesztette, akinek jelenleg a legtöbb köze van az íróhoz; a kiadó kért a Tandorit; utat nyitva az irodalomértőnek is — és a legfeltűnőbb, hogy most már nem „csak” válogatott verseket jelentenek meg, hanem az egész életművet próbálják bemutatni. Szép Ernő esetében ez csak részleges lehet — a költő és a „kis-próza”-író szerebel fele-fele arányban (mellőzve a novellistát, a regényírót és a drámaírókat). A kötet anyaga és Tandori kemény utószava alapos lecke irodalomtörténetünknek, mindazoknak, akik még mindig csak olyan „himi-humis” (Ady idetlen szava) költőnek látják Szép Ernőt. E könyv nyilvánvalóan Szép újjörög-tekélenek alapjává válik — és sokak kedvence olvashatmánya.

Könyvajánlásunkat rendhagyó módon nem az olvashatmánya (ez mindhárom kötet esetében garantáltan kiváló), hanem a szerkesztés alapján készítettük.

(zsoldos)

Adalékok a világtörténelem legsötétebb fejezetéhez

Az utóbbi években az emberiség történelmének legsötétebb fejezetéről, a náciák által elkövetett fölemgémzárásokról és a Harmadik Birodalom fasizta államgépezetének működési mechanizmusáról számos regény, novella, vers, memoár és tanulmány ad hírt az utókornak: Anna Frank naplója, Brecht drámái, Thomass Mann Mario és a varázsló című elbeszélése és Paul Calan Halálúgá-ja mind-mind megrázó dokumentuma az újkori Holocaustnak.

A magyarországi tömeges zsidó deportálás negyvenedik évfordulóján jelent meg Gideon Hausner Ítélet Jeruzsálemben című vastok könyve, amely az Eichmann-pör lefolyását tárja az olvasó elé úgy, hogy közben a Harmadik Birodalom Cipolláinak és névtelen hóhéraitak az európai zsidóság és az egész emberiség elleni mérhetetlen gaztetteit részletesen leírja, összefoglaló-elemző képet adva a „végső megoldás” mechanizmusáról.

Az izraeli titkosszolgálat hírszerző tisztjei hosszú nyomozás után 1960 tava-szán elrabolják Buenos Airesből Ricardo Klementét alias Adolf Eichmann, hogy csaknem másfél évtizeddel a nürnbergi per után Jeruzsálemben a vádlottak pad-jára ültesék. Bombaként hatott David Ben-Gurion miniszterelnöknek 1960. május 23-án a knesszetben tett bejelentése, hogy Eich-

mann megtalálták, elhozták Argentínából és bíróság elé állítják a „végső megoldásban” betöltött szerepéért.

Ekkor kezdődött az a ki-méretű és hosszú párviadal, mely egy részről Gideon Hausner, Izrael Állam fő-ügyésze, más részről Adolf Eichmann és védője, dr. Servátiusz között folyt le. Hosz-szasz szívoz, kitartó és fe-gyelmezett munkával gyű-jtötte össze a főügyész a hitelles dokumentumokat, hogy a vád — hatmillió zsidó kiirtásának szörnyű bűntette — megdönthetetlen legyen. E tevékenysége so-rán — Eichmann életútját és tevékenységét nyomon követve — roppant doku-mentumanyag halmozódott föl kezében, s a mozaikok-ból összeállt az európai zsidóüldözés története, melyet — Adolf Eichmann fiatal-korát, személyiségét bemu-tató első rész után — a könyv második részében ol-vashatunk. A szerző által fölhasznált bőséges tény-anyag — számos, már eddig ismeretlen adalékon túl-menően — részletet tartalmaz a Holocaust történetéről. Emellett ez ideig kelleen nem hangsúlyozott összefü-gésekre világít rá, néhány kérdésben pedig — mint azt Karsai Elek bevezetőjében írja — a hazai történészek munkáitól eltérő álláspont-ra helyezkedik.

A könyvnek csaknem fe-lét kitevő utolsó részében a bűnvádi eljárást ismerhet-jük meg teljes részletessé-gel. Megtudhatjuk azt is, milyen feladatok elé állí-

tották Izrael Állam főügyé-szét és diplomáciai testüle-tét azok a problémák, melyeket a per lefolytatásának nemzetközi vonatkozásai keltek. (Így például Izrael ítélkezési jogának meg-alapozása és az — a náci fő-bünyösök védői által hangoz-talt jogtétel —, hogy a nürnbergi alapelvek szerint elítélt cselekedetek az elkö-vetésük idején érvényes tör-vények szerint „legálisak” voltak, tehát nem nyilvánít-hatók visszamenő hatállyal törvénytelennek.) A jogi akadályok leküzdése után lefolytatták a bűnvádi el-járást, melyben a koncent-rációs táborok poklából megmenekült túlélők tettek terhelő tanúvallomásokat, valamint számos — titkos-szolgálatok páncélszekré-nyeiből előkerült — „szigo-rúan bizalmas” aktát ol-vastak föl és archiv filme-ket vetítettek le. A széles körű bizonyítási eljárás so-rán a bíróság megállapítot-ta Eichmann — és ezáltal a Harmadik Birodalom összes háborús bűnösének is — (eddig is nyilvánvaló) bü-nösségét hatmillió ártatlan ember elhurcolásában és elpusztításában. Adolf Eich-mann hamvait 1962. július 1-én a hajnali órákban nyelték el a Földközi-ten-gerek hullámai. (Gideon Haus-ner: Ítélet Jeruzsálemben. Gondolat Kiadó 1984. 722. l.)

L. J.

A huszadik kötettről

Az Acta Historiae Litterarum Hungaricum husza-dik köteteként látott napvilágot Csukás István, Mikszáth gondolatai a nemzeti-ségi kérdéssről című tanul-mánya. Az idevonatkozó gazdag tényanyag, állapítja meg a dolgozata elején a szerző, azt bizonyítja, hogy Mikszáthnak nem voltak ön-álló, saját politikai gondolatai a nemzetiségi kérdéssről — készen kapta s így fogadta el a liberalizmus hi-vatalos koncepcióját. Ennek a szemléletnek meghatározó alapja a politikai magyar nemzet elve, vagyis, hogy a

történelmi Magyarország nyelvileg vegyes lakossága összességében a politikai magyar nemzetet alkotja. Ez Mikszáthnál is a magyarság hegemoniáját jelenti —, a nemzet elnevezése e felfogás szerint a nem magyar nyelvű népcsoportokat nem illeti meg. Bár a politikai nemzethez való tartozás nem jelentett nyelvi problémát e felfogás szerint, hangsú-lyozza Csukás István, a két-nyelvűség „nyelge divatjá-ról” azonban Mikszáth is féltette a magyar nemzeti érdekeket. A magyarságot fenye-gő szláv veszéllyel szemben

(lásd a cári Oroszország bal-káni tevékenységét), Mikszáth a Habsburg birodalom keretei közt remélte a védelmet. Mindazonáltal — akár Jókai és Vajda — hirdette az ország nyelvi egy-sége megteremtésének fon-tosságát, s az ország egy-nyelvűvé válásától a nem-

zeti kultúra önkéntes elfogadásán, s ennek nyomán a magyarsággal való ószinte azonosuláson alap-szik. Mikszáth nemzetiségpoli-tikai felfogása a nézetek, szemléleti elemek gazdag változatát mutatja, állapítja meg összefoglalásul Csukás István. A nézeteknek ez a széles skálája a kor Ma-gyarországot jellemezte, ezek az ellentmondások hi-ven tükröződnek Mikszáth műveiben is. Aki az írói hi-vatás és politika kapcsolatá-ról egyébként így vall: ... az írók úgy veszik a politikát, mint az énekes

madarak a diófát. Rászálla-nak, mert csalókat leeresz-tett szárnyukkal pihenni gallyain, de tudják, hogy kigözögése ártalmas a hangjuknak.” Csukás István gazdag idé-zetanyaggal támasztja alá dolgozatának minden állitá-sát. Alapos filológiai felké-szültséggel vizsgálja Mikszáth nemzetiségi felfogásá-nak minden számba jöhető elemét, s nem csupán hasz-nos, de a teljes Mikszáth-életmű megértéséhez egy-ben nélkülözhetetlen munka is.

B. Gy.

Derült égből a glossza

UFO

Hogy kellő hangulatot te-remtek, magamban dúdol-gattam a Mini együttes „Hangok és jelek egy nem-azonosított repülő tárgyról” című opuszát, s így, érzel-mileg is kellőképp felajzva UFO-lesbe indultam. Csak az erkélyig jutottam, ott ugyanis hőtörzszak álltak utamat, s ahogyan UFO-ke-reső tekintetemet az eget pásztáztam végig, belém nyi-lallt a fájdalmas felismerés: borult égen fölöttébb bo-nyolult UFO-ra lenni. Csaló-dottan sarkon fordultam te-hát, s anélkül, hogy dér-ki-csipe a ajkacsámát akár egyetlen Uff! vagy Ó! kiál-tás elhagyta volna, buzgón utamat, s ahogyan UFO-ke-reső tekintetemet az eget pásztáztam végig, belém nyi-lallt a fájdalmas felismerés: borult égen fölöttébb bo-nyolult UFO-ra lenni. Csaló-dottan sarkon fordultam te-hát, s anélkül, hogy dér-ki-csipe a ajkacsámát akár egyetlen Uff! vagy Ó! kiál-tás elhagyta volna, buzgón

olvashatnám, így meg csak kivonatolva szemelgethetek belőle, mondta is az orosz-tanárnóm annak idején, hogy meglesz még a lazaság böjtje, hát meg is lett. Mindenesetre az én csor-dultig teli szívemet egyszer csak összeszorította az ál-lampolgári szomorúság. Gondoljunk csak bele, az Egyesült Államok területe százszor, a Szovjetunióé két-százszázgyvenegyszer nagyobb a miénkél így tehát — egyetlen UFO-elosztást feltételezve — százszor, il-letőleg kétszázgyvenegyszer nagyobb valószínűsé-gel jelenik meg légtérünk-ben UFO, mint nálunk, és akkor még a felségvizek te-rületét bele se számoltuk. Mi-lenséggel. Megvallom, szíve-met mély szomorúság töl-tötte el amiatt, hogy a ki-lenc és fél esztendei orosz-tanulást nem vettem eléggé komolyan, hiszen most a „Trud” cikkét eredetiben

mok nyomorúsága, no per-sze kizárólag ufóilag.

A helyzet azonban sajnos még kedvezőtlenebb képet mutat, hiszen a homogén UFO-eloszlás túlföltöl le-egyszerűsíthető feltevés. A tapasztalat azt mutatja, hogy egyes UFO-k igen-igen szeretnek Arizonában feltűnni (még nem terjedt el az UFO-társadalomban, hogy ott rendre a barátság-talan 18. számú hangárba zárják őket), mások egyál-talán nem mutatkoznak vi-szont kevéssé fejlett közép-afrikai országok légtérében, ki tudja, miért ily finnyá-sak.

Fájdalom, hogy Magyar-ország sem tartozik az UFO-k által leglátogatot-tabb vidékek közé, ennek ellenére mégsem adom föl a reményt. Alig várom már, hogy kitavasodjék; monda-ni fogom akkor Erzsikének: válasszunk magunknak UFO-t! Kivonulunk majd a Boszorkányszigetre, hanyatt dőlünk a frissen serkent fűben, s a derült tavaszi ég boltozatján dobogó szívvel megválasztjuk azt.

(di-ván)

Egy verista lávsztori, avagy az órák hétkor ciripelnek

Megesett már ilyesfajta műfajváltás Leopold Stokowskival, a Beatlesszel és Anta Imrivel is, úgyhogy semmi különös nincs abban, hogy a világhírű Gades-ballet a táncművészet beltengeréről a filmipar óceánjára evezett. páratlan tehetségével híveket hódítva, remélen — a tánc-művészetnek. En hívó lettem: avatlatlan tekintetemet a Carmen-film rányitotta a spanyol tánc megdöbbentő szí-nyelvére, melyek alighanem idegenek a mi legdrágább dílcég legényeseinktől, legduhajabb botlóinktól és kanásztáncainktól, legérzelmesebb lassú csárdásainktól is — bár meglehet, hogy csupán ezekre még nem nyitotta rá a szememet hasonlóképpen mondjuk egy Kádár Kata-film.

Lám, csak hozzá kell adni a folklórhoz egy fejlődés-történet hamvas bája helyett ezáltal Carmen táncosnővé válásának megbabonázóan és vesztjóslóan erotikus törté-netét, valamint a szinpad és a valóság (magánélet) egy-másra csúsztatásának nagy verista trükkjét (lásd Bajaz-zók), s máris kész a Gades-film. Akinek a spanyol kolo-rit nem elég, annak maga Antonio okolja meg Carmen ledőfését pszichológus éleslátással a feltékenységi dráma végkifejlete előtt. „Ez valami birtoklási ösztön.” Sőt egy-szer a spanyol közhelyek ellen is kifakad, mikor maga elé képzeli Carmen feketében, a szokványos csipkével, le-gyezővel, tornyos fejfedővel.

Ettől film a film — legyen az West Side Story vagy Carmen: véres lávsztori és couleur locale? A frenetikus táncos-zene film is ettől film? Ahogy közeledett a vég, úgy nőtt a stíluszakadék, de még a verista zárófordulat előtt (tánc után gyilkosság az illemhely ajtajában) kap-tunk egy műsoron kívüli ráadást: pontban hétkor, Antonio néma szerelmi táncának percében a nézőtérben kánonsze-rűen megszólt a kvarccórák kórusának cingogó, ciripelő, doromboló reggeli nótája, hamisítatlan verizmussal jelez-ve, hogy mi a látszat, és mi a valóság.

erpé

Sajnos...

miközben az év eleji ár-emelésekről glosszázatunk, mi magunk is áremelést kell, hogy végrehajtsunk. 1985. február 8. óta lapunk 50 fillérel megrágult, 2,30 Ft az új ára. Cserébe mit mondhatunk: egyrészt, hogy a Szegedi Nyomda Vállalat új technikát alkalmaz, melytől várhatóan észlettiku-sabb, jobban törlehetővé válik a lap, s állítólag má-tól a fotókön ábrázoltak is felismerhetővé válnak. Kö-szönjük az olvasók megér-tését!

SZEGEDI EGYETEM

A József Attila Tudomány-egyetem, a Szegedi Orvos-tudományi Egyetem és a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola MSZMP és KISZ-biztonságainak lapja
Felelős szerkesztő:
GRÓF RÓZA
Szerkesztőség: 6720 Szeged, Dugonics tér 12. Telefon: 12-119
Megjelenik havonta kétszer
Ára: 2,30 forint. Előfizetési díj egy évre 36,80 forint
Terjesztik az intézmények KISZ-és szakszervezeti bizottságai
Kiadja a Csongrád megyei Lapkiadó Vállalat Szeged, Tanácsköztársaság útja 10. sz. 6740
Telefon: 12-623. Telex 22-282
Felelős kiadó:
Kovács László igazgató
Szegedi Nyomda Szeged,
Bajcsy-Zsilinszky u. 28 6720
1985. II. 23. — 546 —
ISSN: 0230-791X
Felelős vezető:
Dobó József igazgató